

Parteniu Trombițaș

Urmînd lui Nicolae Popovici și Vasile Pantea la conducerea sărăcăcioasei parohii ortodoxe din Tirgu-Mureș, Parteniu Trombițaș reprezintă fără îndoială cea mai luminoasă figură a românilor țîrgumureșeni în secolul al XIX-lea, animator fără preget al luptei pentru emancipare socială și națională în aceste părți de margine ale Cîmpiei transilvane.

Parteniu Trombițaș de Beclean, născut în 1812, se trage dintr-o veche familie românească din Țara Făgărașului, ai cărei membrii au fost considerați nobili, potrivit diplomei acordată la 1 august 1663 și 1668 în Făgăraș de către principele Mihai Apafi lui Tâmaș Trombițaș. De la începutul carierei sale a funcționat în Tirgu-Mureș, conducînd din 1836 „cu mîna puternică și cu bărbăție rară” afacerile protopopiatului. Viața l-a încercat greu, pierzîndu-și soția, Beta nepoata lui Vasile Pantea, încă din 1843, și apoi pe rînd pe toți cei trei copii, dintre care Anania Trombițaș, membru al comitetului central al Partidului Național Român (decedat la 10/22 martie 1886 în al 48-lea an al vieții), promitea să continue cu și mai mare vigoare lupta puternicului „stejar” în noile condiții schimbate către sfîrșitul aceluiași veac. Energic și neobosit, suflet bun, deschis tuturor nevoiașilor, Trombițaș a zăcut în ultimii ani pe patul suferinței, ceea ce l-a împiedicat să mai conducă lupta românilor țîrgumureșeni pe terenul politico-cultural. A murit la 23 aprilie/5 mai 1889 și la înmormîntarea sa publicul era atît de numeros, încît vechea biserică de lemn se dovedi neîncăpătoare. Era prezentă, potrivit descrierii unui maritor ocular, nu numai „aproape întreaga inteligență din Mureș Oșorhei” și „foarte mulți poporeni români din comunele tractului”, ci și cele mai înalte autorități, în frunte cu comitele suprem.

Stirile și mențiunile referitoare la viața și activitatea lui Trombițaș sînt încă mult prea sărace, și nu ne permit o conturare completă a personalității sale multilaterale. Și cele de care dispunem sînt însă suficiente pentru a-l încadra în strălucita generație a luptătorilor pașoptiști. Un prim document, depistat între manuscrisele Bibliotecii Academiei din București, ni-l prezintă pe Trombițaș ca lector și colaborator al „Gazetei de Transilvania”. Scrisoarea datată în 26 decembrie 1846 din Tirgu-Mureș, și adresată „Respectatului și generosului domn George Bariț” are o îndoită importanță, deoarece pe de o parte atestă marea înrîurire a „Gazetei de Transilvania” la Tirgu-Mureș în anii premergători revoluției din 1848 și prețuirea de care se bucura redactorul ei, iar pe de altă parte probează.

ideile progresiste ale sfătuitoților junimii române din oraș, care se pregăteau să îmbrățișeze idealurile revoluționare. În cuprinsul epistolei, Trombițaș mărturisește citirea „Gazetei” din Brașov „cu o plăcere foarte mare” și „desfătarea” cu unul din acele numere, care propovăduiau, pe deasupra deosebirilor confesionale, unitatea românilor. Afirmând speranța „într-un viitor mai bun”, când problemele de ordin religios nu-i vor mai despărți pe fiii de aceeași nație, autorul scrisorii-articol combate un incident petrecut în Luduș și incheie, rugîndu-l pe Barițiu să publice „această mie neplăcută înștiințare” spre a servi de exemplu, și a-l face pe noul solaborator „mai îndrăzneț pe viitor”. Restul corespondenței Trombițaș-Barițiu nu s-a mai păstrat și din acest motiv nu putem preciza dacă o parte din materialele și știrile referitoare la Tîrgu-Mureș sau la comitatul Mureș, care apar în „Gazeta de Transilvania”, au fost sau nu scrise de Trombițaș, cititor statornic al presei politice românești. Că schimbul de scrisori cu Barițiu s-a continuat este cert, deoarece nu mai tîrziu decît în ianuarie 1847, o altă epistolă, semnată de Ioan Mărgineanu, viitorul pașoptișt, și de „cei-alți ascultători de drepturi” la colegiul reformat din Tîrgu-Mureș, amintește de cele scrise de Barițiu lui Trombițaș, referitor la cererea studenților români, silitori dar lipsiți de mijloace materiale, de a primi „Gazetele pe prețul jumătate”.

Legăturile strînse ale lui Trombițaș cu tineretul intelectual românesc din Tîrgu-Mureș, în acești ani dar și după revoluție, nu sînt întîmplătoare. El a fost alături de avocatul Boer Ștefan, Ilie Farago și comerciantul Dimitrie Fogarași, unul dintre prietenii și sfătuitoții acestei generații, care în frunte cu Avram Iancu și Papiu-Ilarian va scrie la 1848 o pagină de glorie în istoria modernă a Transilvaniei. Parteniu Trombițaș trebuie să fi fost în locuința sa un bun amfitrion pentru tinerii dornici să se cultive și să citească foile românești la care era abonat, ori cărțile rare pe care le posedea. În 1845 Trombițaș participă alături de Ilie Farago la adunările de constituire a Societății de lectură a canceliștilor români din Tîrgu-Mureș, care avea ca scop mărturisit „cîștigarea” de „cărți și romane trebuincioase”, și care a îndeplinit un rol important în pregătirea viitorilor revoluționari. Pe de altă parte, nu odată i-a rugat Trombițaș pe canceliști să intervină la Tabla regească, suprema instituție judecătorească a țării, pentru rezolvarea favorabilă a unor procese purtate de românii ardeleni. Astfel l-a rugat pe Iacob Bologa, să dea tot sprijinul episcopului Vasile Moga pentru cîștigarea procesului cu sașii din Sebeș.

Documentele atestă, cum e și firesc, că Parteniu Trombițaș a fost implicat și în evenimentele revoluționare de la 1848. Trebuie menționat că în timp ce episcopul Lemeni și consistoriul din Sibiu s-au supus ordinului gubernial de a convoca pentru adunarea de la Blaj din 3/15 mai numai pe protopopi și pe oamenii mai învățați, Trombițaș a ordonat ca din fiecare sat al tractului pe care-l conducea să se delege cîte doi oameni. A participat și el la marea adunare de pe Cimpia Libertății unde în semn de prețuire a meritelor sale, a fost ales între membrii deputăției ce avea să prezinte la dietă revendicările social-economice și politico-naționale juste ale poporului său.

După cea de a treia adunare de la Blaj, în toamnă, cînd în Tîrgu-Mureș se lățise zvonul că la el și la Ilie Farago se găsesc „o mulțime de ordine revoluționare”, autoritățile îi percheziționează locuința, spre a le confisca. Aflîndu-se în primejdie părăsește casa, care îi este distrusă și jefuită, se

refugiază la Sibiu și de aici la Mediaș. S-a întors în oraș abia la sfârșitul revoluției, când află că averea pe care reușise s-o agonisească a fost vindută prin licitație publică. (Procesul verbal al licitației se găsește la Serviciul Arhivelor Statului din Tirgu-Mureș).

Deși condițiile politice erau mult înăsprite, Partenie Trombițaș n-a încetat nici în anii reacțiunii absolutiste să se preocupe de problemele arzătoare ale vremii. S-a interesat mai ales de soarta țăranilor de pe Cimpie, descriind în culori veridice traiul celor obidiți și practicile arbitrare continuate de foștii stăpîni feudali: „Pe aicea sînt necăjiți oamenii — îl informa din Tirgu-Mureș, în 28/16 aprilie 1850, pe bunul său prieten Iosif Hodoș, aflat la studii universitare la Viena — una că vitele cornute au perit tare de boale, alta, holdele de asprimea iernii și foștii posesori la o parte li-au luat moșiile; nu au unde semăna cucuruzul, pe alții îi silesc la robotă, pe alții îi tipă din casă, poporul e necăjit“.

Menționăm că din corespondența P. Trombițaș — I. Hodoș, s-au păstrat, la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj, 4 scrisori, cu o importantă valoare documentară. Reproducem prima, datată Tirgu-Mureș 2/14 noiembrie 1853, ea fiind difinitorie pentru relațiile care au existat între cei doi cărturari:

„Mult onorate Domnule!

Trebue să-ți mărturisesc, că din cuvioasă dară nevrednice pricini am încetat a ne mai cerceta prin scrisori unul pe altul, pe care apoi le-au urmat altele faci amice încredințându-te nestatornicii unora din amici; însă inima mea totdeauna au fost lipită de fericirea D. Tale, care mai de multe ori ai putut cunoaște, și din faptă și văzîndu-te înșelat, pe lîngă toată vătămarea mia, toate vreu a-le înmormînta, coperindu-le cu o veșnică uitare. Numai atîta îmi pare rău, că îmi reincep corespondența cu o întimplare ne așteptată, dară nu avem ce face, cursul firii(i) nu-l putem opri.

Domnul meu! Nu știu de te-au înștiințat cineva, că pre vrednicul DTale Părinte Vasiliu, în 2/14 zile octob. au murit. Și în 4/16 octob. cu toată pompa cuvenită, l-am înmormîntat lîngă Biserica de sine făcută, eu aceasta ți-o fac cunoscută, nu ca să te superi, fără ca pe viitorime, să te știi acomoda după jurstări; așa îți poftesc ca ceriul să te mîngăie, obligîndu-mă cu răspundere ca ori și ce întimplare de întrebări, rămînînd cu onoare preacuviosul prietinel amicu

Parteniu Trombițaș. Protopop. m.p.“

În acești ani cultura fiind principalul mijloc de afirmare și apărare a ființei naționale, Trombițaș și-a concentrat eforturile pe tărîmul învățămîntului, aducînd o contribuție însemnată la apărarea acestuia de tendințele de deznaționalizare și la dezvoltarea lui în părțile mureșene. Din relatările „Telegrafului român“, rezultă că în 1858 l-a însoțit pe zelosul consilier Paul Vasici, remarcabil om al școalelor, în inspecțiile sale în părțile noastre. Mai revelator este însă elogiul pe care i-l aduce „Amicul școalei“, pentru meritele sale în înființarea de școli populare în protopopiatul Tirgu Mureșului: „În protopopiatul M. Oșorheiului s-a aplacidat încă următoarele școale populare, înființînde după directivele prescise: În Acoșfalău (Acățari), la care s-a afiliat și Sîn Benedic (Murgești), în Corunca; în Sîn

P. Trombițaș către I. Hodoș (Tg. Mureș — 2/14 XI. 1853)

Handwritten text in Romanian, likely a letter or document from 1858. The text is dense and somewhat faded, but legible. It appears to be a letter from P. Trombițaș to I. Hodoș, dated January 21, 1858. The text discusses various matters, possibly related to land or community affairs in the region of Mureș.

P. Trombițaș către I. Hodoș (Tg. Mureș — 21 ian. 1858)

Giorgiu (Singeorgiul de Mureș); în Veța, la care s-a afiliat și Moșionu (Moșuni) și Chebla (Sinisor), în Megieșfalău (Mureșeni); în Cristurul de Mureș (Cristești), și în Erdő Sîn Georgiu (Singeorgiul de Pădure). Spre dotarea acestor școale dau creștinii cite 20 cr. de tot firinul de dărea dreaptă, și unde este loc comunal, cite o jumătate de sesiune colonială (10 pogoane — ierdașie). Părinții copiilor buni de școală îngrigesc de lemne și de cărți. Comuna Megieșfalău a oferit obligațiunea de impru-

mutul statului pentru înființarea școalei și veniturile din circumăritul liber de trei luni la plata învățătorului. Comuna bisericească din Erdő Sin Giorgiu a oferit obligațiunea de la împrumutul statului de 1000 f.m.c., ca fond pentru leafa învățătorului, care ne îmbucură cu atât mai mult, că acum avem cea mai bună speranță, că școala aceasta alita de prosperitoare pentru cultura poporului român în ținutul acela, va dura sub buna conducere a zelosului ei învățător Titeni. Astfel în *protopopiatul M. Oșorheiului cu buna stăruința a D-lui protopop Trombițaș s-au înființat și regulat normativ toate școlalele. Pentru acest merit mare al D-lui protopop (i) i aducem cea mai mare mulțămită*“, se scria în nr. 15 din 15 aprilie 1861 al revistei.

Importante n-i se par concluziile Soborului pe care l-a prezidat P. Trombițaș în 20 septembrie 1862 la Tirgu-Mureș, afirmare patriotică a intelectualilor și clerului mureșean față de încercarea de a aboli caracterul confesional al școlii românești, ceea ce putea oferi regimului, în acei ani, posibilitatea subminării caracterului lor național. Cităm din „scrisoarea“ publică adresată lui Andrei Șaguna, de către participanții la consfătuirea menționată: „Excelență! Față cu aceea stare, în care biserica ortodoxă din Transilvania, în minia atîtor cereri subșternute la înaltele locuri, tot se mai împiedică în exercitarea drepturilor sale canonice și în care dreptul potestății de stat în afacerile scolastice, cu privire la dreptul potestății bisericești nu se află regulat printr-un tractat cu toată preciziunea, toate încercările făcute de unii și alții de a rădica școli naționale, fără deosebire de confesiune, nu numai că sînt netimpurii, și vătămătoare de autonomia bisericească, ci și totodată periculoase pentru nașiuinea română întreagă . . . pentru că înființarea unelor asemenea școale fără intervenirea ordinarietăților și incuviințarea sinoadelor concernente nu numai vătămă dreptul, ce a eserceat biserica în instrucțiunea publică pînă acum de seculi, dar poate da ocaziune potestății statului d-a se amesteca în afacerile scolastice cu destula daună a educațiunii naționale“. Apărîndu-se autonomia școlii, nimeni nu va putea împiedica dezvoltarea nașiuinii române. Aceste „meditațiuni“ erau semnate de Parteniu Trombițaș de Belean, Ioan Hodoș, fratele lui Iosif Hodoș, Mihail Orbonaș protonotar la Tabla regească, George Roman asesor actual, fostul cancelist Nicolae Găetan, acum consilier la Tribunal provizoriu, Nicolae Vlad, George Tăbăcariu și de alții. Referindu-se la documentul trimis de Trombițaș „Telegrafului român“, redacția nota cu satisfacție, că îl publică „cu atîta mai mare mulțămită, cu cit dintr-însa vedem cum inteliginția noastră începe a se pătrunde de însemnătatea trebii școlare neapărat de lipsă pentru înaintarea poporului în cultură și cum știe să-i dea aceea atențiune fără de care nu ne vom ferici nici odată, tractîndu-o în soboare . . .“

Trombițaș a fost în anii așa numitului „regim liberal“ un animator al luptei pentru egalitate națională și confesională și un apărător al autonomiei Transilvaniei. În 1863 figurează între cei care au fost invitați să participe la Conferința națională a românilor. Mai tîrziu, în 1869, face parte din „Comitetul pentru tofăleni“, format în orașul nostru sub conducerea lui D. Fogarași, în scopul primirii și distribuirii ajutoarelor pentru cei 300 de țărani „exposesionați“ de către președintele Tablei regești, baronul Apor. Dacă în ultimii ani ai vieții n-ar fi zăcut pe patul suferinței, cu siguranță că, alături de avocatul Patriciu Barbu din Reghin, Trombițaș și-ar fi înscris numele și în alte momente ale isto-

TELEGRAFUL ROMAN.

Nr. 71.

Ciuda 7. Cernăușe. 1917.

Publicat în ziua de azi în 10
numere pe săptămână în Cernăușe.
— Distribuitorii și vânzătorii
de abonații: în Cernăușe și în
toate celelalte orașe și sate din
provincia Cernăușe, în toate
celelalte orașe și sate din
provincia Bucovina și în
toate celelalte orașe și sate
din România.

— Abonamentul de un an costă
10 lei. — Abonamentul de șase
luni costă 6 lei. — Abonamentul
de trei luni costă 4 lei. —
Abonamentul de două luni costă
3 lei. — Abonamentul de o lună
costă 2 lei. — Abonamentul
de două săptămâni costă 1 lei.
— Abonamentul de o săptămână
costă 50 cenți. — Abonamentul
de două zile costă 25 cenți.

"Cetățeanii naționalității ruse" și românii din Transilvania.

(Din "Nek. Budo")
(București)

Într-o discuție recentă am văzut că unele desigur de
prejudiciabile, dar ce este din mijlocul lor și de rădăcinile
naționale, și ce este ca să vedeți că de fapt rădă-
cinea este națională, și nu națională și de rădăcinile
naționale.

De aici se vede că națională, și de rădăcinile naționale, dar nu
națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile naționale
și de rădăcinile naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Din această discuție se vede că națională și de rădăcinile
naționale.

Cu toate acestea, și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Din această discuție se vede că națională și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile naționale
și de rădăcinile naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Monografia "Cetățeanii".

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

Am văzut că națională și de rădăcinile naționale, și de rădăcinile
naționale.

riei luptei românilor mureșeni pentru dreptate socială și libertatea națională.

Pe lângă activitatea politică, P. Trombițaș, colaborator al „Telegrafului român”, membru din 1876 al subcomitetului despărțământului cercual Tîrgu Mureș al Astrei, a avut și variate preocupări cărțurărești. De numele lui se leagă crearea unei biblioteci, care deși modestă, cuprindea cărți, periodice și manuscrise. Alături de colecții din „Gazeta de Transilvania”, „Telegraful român”, se găseau tipărituri din secolul al XVIII-lea, cele două volume ale „Istoriei românilor din Dacia Superioară” scrise de Al. Papiu Ilarian etc. Timotei Cipariu ne informează în „Archivu pentru filologie și istorie”, că la Trombițaș a putut consulta cu folos, înainte de 1848, o parte a prețiosului Dicționar românesc—latin—unguresc, întocmit de Samuil Crișanu (Körösi). S-a îngrijit Trombițaș și de cărțile bisericicii de lemn, care la 1872 erau în număr de 10, cea mai veche fiind din 1720, ca și de inventarierea tuturor tipăriturilor și manuscriselor celor 19 parohii care formau protopopiatul ortodox al Mureș Osorheiului. Putem astfel cunoaște, datorită strădaniei sale, că acestea posedau 341 de cărți, majoritatea românești, tipărite nu numai la Blaj, Sibiu și Alba Iulia, ci și la București, Rîmnic, Tîrguviște, Buzău și Iași, ceea ce ilustrează unul din aspectele relațiilor culturale interromânești în evul mediu.

Trombițaș n-a fost străin nici de anumite preocupări istorice, păstrînd în colecția sa nu numai copiile autentice după actele care-i dovedeau genealogia, ci și manuscrise originale de mare valoare. Pe unul dintre ele, referitor la „Învățatul popă Petru din Hodac”, scris în limba maghiară în 15 iunie 1704, îl comunică lui Ilarian Pușcariu, care socotîndu-l „interesant nu numai din punct de vedere politic și interconfesional, dar și social și cultural” pentru istoria Transilvaniei, îl publică în cunoscuta lucrare „Documente pentru limbă și literatură”. De „însemnările exacte” ale lui Trombițaș, se folosește Benkő Károly în volumul „Marosszék ismertetése”, scris în 1860—1861, în capitolul referitor la românii din Scaunul Mureș. Se cuvine să menționăm că Trombițaș a întreținut bune legături cu intelectualii maghiari.

Prețuind valoarea unei vieți închinată în întregime fericirii neamului, „Telegraful român” scria elogios în 1889, anul morții cărțurarului tîrgumureșean: „Viermele timpului a mai ros rădăcina unui stejar puternic. Un stîlp puternic a căzut de la edificiul administrațiunii noastre și altul ca el nu mai avem”, în timp ce „Gazeta Transilvaniei” îl socotea pe bună dreptate pe Parteniu Trombițaș de Beclean, ca unul dintre bărbații „merițiți pentru cauza română”.